

PROJEKT

DYNAMICKÁ ROVNOVÁHA

skripta metodických postupů

dynamická
rovnováha

07: Dobrovolnictví

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- 01 Odpovědný přístup k životnímu prostředí a udržitelnému rozvoji;
- 02 Odpovědný přístup k financím;
- 03 Odpovědné spotřebitelské chování;
- 04 Vztah k médiím a informačním technologiím;
- 05 Zdravý životní styl;
- 06 Aktivní občanství a participace občanů na veřejném dění;
- 07 Dobrovolnictví;**
- 08 Prevence kriminality, šikany, psychického násilí;
- 09 Aktivní přístup k obhajobě svých práv a k získávání informací o svých právech;
- 10 Aktivní občanství ve vztahu k regionu a lokálnímu společenství.

07: Dobrovolnictví

Vymezení základních pojmů
Motivace
Oblasti dobrovolnictví
Historie dobrovolnictví
Dobrovolnictví v právním řádu
Neziskové organizace

Vymezení základních pojmů

Nejobecněji řečeno je dobrovolnictví prakticky jakákoliv činnost prováděná ve prospěch druhých bez nároku na finanční odměnu. Lidé si pomáhají od nepaměti, solidarita a vzájemná pomoc tvoří základ existence lidské společnosti. Každý člověk je v životě někdy dobrovolníkem.

Dobrovolník je tedy člověk, který něco, nejčastěji svou energii, čas, úsilí, peníze nebo věci, věnuje druhým a nežadá za to žádnou finanční náhradu.

Dobrovolnictví však není obět'. Neplatí občasná tvrzení, že je přežitkem socialismu vhodným pro osamělé a zakomplexované lidi. Dobrovolníci nejsou lidé s nenaplněným volným časem nebo chybějícími rodinnými vazbami. Naopak! Jako nejlepší dobrovolníci se jeví humanisticky orientovaní jedinci, sociálně integrovaní a angažovaní v mnoha dalších aktivitách.

Dobrovolníci také nejsou levná pracovní síla. Dobrovolník by neměl nahrazovat práci profesionálů a neměl by dělat činnosti, do kterých se nikomu nechce. Dobrovolná pomoc nemůže být předepsána, ale musí vyvážet z potřeb a motivace dobrovolníků a musí respektovat potřeby klientů.

Motivace

Motivace je vnitřní nebo vnější faktor nebo soubor faktorů vedoucí k energetizaci organismu. Motivace usměrňuje naše chování a jednání pro dosažení určitého cíle. Vyjadřuje souhrn všech skutečností – radost, zvědavost, pozitivní pocity, radostné očekávání, které podporují nebo tlumí jedince, aby něco konal nebo nekonal.

Motivy jsou osobní příčiny určitého chování – jsou to pohnutky, psychologické příčiny reakcí, činností a jednání člověka zaměřené na uspokojování určitých potřeb.

Důvody k dobrovolnému jednání bývají většinou morální. Motivace každého jednotlivce je však jedinečná, skládající se většinou z několika faktorů.

Tím prvním a zřejmě nejdůležitějším je altruismus tj. touha být užitečný ostatním. Jde o faktor nejvíce zásadní, společný všem druhům dobrovolnictví, avšak zdaleka ne jediný. Objektivně je potřeba říci, že k tomuto faktoru vždy přistupuje nějaký osobní zisk či zadostiučinění. Dobrovolník sloužící ostatním například zlepšuje kvalitu svého vlastního života. Lidé mají rádi pocit, že mají pro ostatní svou cenu, rádi tráví čas s dalšími lidmi, své volno chtějí trávit aktivně. Dobrovolnictví nabízí zkušenost, kterou je možno zahrnout do profesního životopisu a zvýšit tak svou hodnotu pro zaměstnavatele. Je vhodným způsobem k poznání velkého množství nejrůznějších lidí, s kterými je možné se snadno spřátelit. Nelze neuvést, že zisky z dobrovolnictví mohou být i finančního charakteru, byť je v úvodní definici řečeno něco trochu jiného. Některé organizace jsou však schopny hradit svým dobrovolníkům alespoň cestovní výdaje, stravu, ubytování nebo různá stipendia, což lze ještě podřadit pod dobrovolnictví. Čím větší však finanční kompenzace jsou, tím hůře lze samozřejmě takovou službu řadit mezi dobrovolné aktivity.

V neposlední řadě je k motivačním faktorům potřeba zařadit také náboženské přesvědčení. Nejedno náboženství vnímá službu ostatním jako prostředek k dosažení vyššího duchovního postavení.

Azmínit je potřeba také fakt, že mnozí dobrovolníci se necítí být dobrovolníky, neboť spolupráci a pomoc v rámci komunity vidí jako zodpovědnost, kterou sebou nese občanství jako takové.

Chceme se zde zabývat převážně veřejně prospěšným dobrovolnictvím, nemá tedy smysl hovořit o dobrovolnictví v případě, že se jedná o pomoc v rámci přátelských či sousedských vztahů. Tato forma dobrovolnictví vždy byla, je a bude postavena na dobrých vztazích mezi lidmi v domě, ulici či obci, tedy v přirození komunitě a tvoří základ existence lidské společnosti.

Mnoho lidí pomáhá–slouží méně formálně, ať už jednotlivě nebo v rámci neformální skupiny. Mnohem častější formou je však tzv. formální dobrovolnictví, kterým je většinou nazývána činnost v rámci nestátních neziskových organizací. Ty v českých zemích od roku 1989 vedle obnovy své činnosti rehabilitují také dobrovolnictví jako jednu z občanských čtností, která je v řadě zemí světa považována za samozřejmou součást života.

Kořeny spolkového dobrovolnictví v českých zemích sahají do období národního obrození a následně do doby prvního československého státu, kdy dobrovolné spolky významně ovlivnily kulturního úroveň mladého státu.

Oblasti s největším zapojením dobrovolníků jsou v současnosti zejména:

- ekologická oblast
- oblast humanitární a lidsko–právní
- sociální a zdravotní oblast
- kulturní
- sportovní
- vzdělávací
- oblast práce s dětmi a mládeží

Dobrovolnictví v ekologii

K péči o přírodní dědictví a životní prostředí přispívají dobrovolníci v České republice již od 19. století. Dnes v této oblasti působí stovky větších i menších organizací a spolků. S nimi desítky tisíc dobrovolníků pečují o významné přírodní lokality, sází stromy, starají se o ohrožená zvířata, budují naučné stezky, provádějí strážní službu nebo se věnují ekologické výchově dětí a mládeže či osvětě široké veřejnosti.

Dobrovolnictví v oblasti životního prostředí má dlouhodobý přínos v mnoha oblastech. Dobrovolníci pečují o mnoho konkrétních chráněných či významných lokalit a pomáhají je tak uchovat pro naši i příští generace. Přispívají také k ochraně či záchraně mnoha živočichů ať už jde o obojživelníky, ptactvo či velké šelmy.

Významně se podílejí na zlepšování našeho životního prostředí ať už při výsadbě zeleně, úklidech, péči o studánky, údržbě naučných stezek, podpoře biozemědělství a při množstvím dalších aktivit.

Tisíce hodin dobrovolníci věnují práci s dětmi a mládeží v ekologické výchově – přípravě a realizaci výukových programů, táborů, akcí. Díky dobrovolnické pomoci probíhá mnoho osvětových kampaní a akcí určených široké veřejnosti – Dnů Země, Biojarmarků či vzdělávacích akcí.

K ochraně přírody přispívá také dobrovolná strážní služba, výzkumné programy, monitoringy, průvodcovské služby, apod.

Aktivity na ochranu životního prostředí oslovují tisíce lidí všech generací, kteří se účastní nejrůznějších akcí a programů nebo se dlouhodobě starají o své nejbližší okolí. Díky těmto aktivitám si lidé nejenom budují dobrý vztah k místu, kde žijí, ale navazují také přátelské vztahy a rozvíjí spolupráci v komunitě.

Př. Greenpeace, Hnutí Duha, Děti Země, Brontosaurus, Český svaz ochránců přírody

Dobrovolnictví ve zdravotnictví

Dobrovolnictví ve zdravotnictví se v České republice začalo postupně, ale systematicky objevovat od roku 2000. Mnoho dobrovolníků dnes působí nejen v lůžkových zdravotnických zařízeních, ale i ve „zdravotně sociálním terénu“, kde pomáhají hlavně lidem s různým typem zdravotního postižení. Svou činností jim usnadňují návrat do společnosti i fungování v běžném životě, umožňují zapojit se do aktivit, které by pro ně samotné byly těžko dostupné. Dobrovolníci jsou tak přirozeným mostem, který propojuje zdravotnickou a sociální oblast.

V nemocnicích se dobrovolnický program osvědčil jako jeden z nástrojů, který prostřednictvím lidského kontaktu dobrovolníka s pacientem napomáhá aktivizaci, motivaci a psychické podpoře hospitalizovaných pacientů, přispívá k efektivnější organizaci práce a času personálu pro odbornou činnost i ke zlepšení celkové atmosféry nemocnice. Tím vším se podílí na zvyšování úrovně kvality péče o pacienta. Praktické zkušenosti se začleněním dobrovolnického programu má v ČR řada státních i nestátních zdravotnických zařízení, velkých fakultních, krajských i menších oblastních a městských nemocnic. V některých případech spolupracuje zdravotnické zařízení s nestátní neziskovou organizací, jindy si nemocnice řídí celý dobrovolnický program sama. O dobrovolnickou činnost ve zdravotnictví je trvale zájem i ze strany dobrovolníků, zapojují do spolupráce v akutní i dlouhodobé péči o pacienty dětského i dospělého věku, nevyjímaje péči o pacienty v lůžkových nebo terénních hospicích.

Ve zdravotnických zařízeních se osvědčily dobrovolnické činnosti jak ve formě dlouhodobých a pravidelných návštěv tak i formou jednorázových akcí. Dobrovolníci se mohou věnovat individuálně jednomu pacientovi nebo pracovat s celou skupinou dětských nebo dospělých pacientů.

Pro skupinu klientů se zdravotním postižením se dobrovolníci uplatňují v pozici dlouhodobých nebo jednorázových průvodců a umožňují jim zapojit se jak do běžných životních, tak do nejrůznějších zájmových aktivit.

Náplň činností dobrovolníků s pacienty/klienty jsou rozmanité:

Tvořivé volnočasové aktivity – společenské hry, výtvarné a hudební dílny, literární večery, divadelní představení, promítání filmů atd.

Činnosti přispívající k rehabilitaci a návratu soběstačnosti pacientů – trénování paměti, podpůrná rehabilitační nebo logopedická cvičení, zpívání nebo recitace jako rehabilitace řeči po mozkové příhodě atd.

Organizace a pomoc při kulturních akcích jak ve zdravotnických zařízeních, tak v rámci aktivit pořádaných nestátními organizacemi atd.

Canisterapie jako dobrovolnická činnost – je specifickou velmi oblíbenou aktivitou jak u pacientů, tak u personálu i dobrovolníků samotných.

Přibývá i specifických dobrovolnických programů v náročných oborech, které se zaměřují na pomoc onkologickým pacientům, pacientům na ARO nebo v hospicové a paliativní péči.

Dobrovolníci se i v těchto oblastech velmi osvědčují, jsou potřební a cenní. Celková organizace těchto programů, vstupní příprava, výběr dobrovolníků a jejich supervizní podpora musí být ale přizpůsobeny vyšším nárokům na psychiku, aby vložený dobrovolnický lidský potenciál byl dobře zhodnocen.

Dobrovolnictví v sociálních službách

Dobrovolníci v sociálních službách jsou lidským prvkem, přinášejí svou životní zkušenost a něco nového – stojí proti stereotypům, vnášejí do vztahů přátelství, zkvalitňují individuální přístup k uživateli a podílejí se na celkovém zkvalitnění sociální služby. Dobrovolníci nenahrazují práci profesionálů, neposkytují přímo sociální službu. Být dobrovolníkem v sociálních službách je ucelený cyklus v oblasti řízení lidských zdrojů – dobrovolníci jsou aktivně vyhledáváni, zpravidla jsou registrováni jako zájemci – následně pro svou činnost v sociálních službách proškoleni, získávají smlouvu a jsou koordinováni pověřenou osobou – v nejlepším případě přímo koordinátorem dobrovolníků. Jejich činnost je oceňována, kontrolována a také v závěrečné fázi cyklu dobrovolníka řádně ukončována.

Sociální službou se dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, rozumí činnost nebo soubor činností podle tohoto zákona zajišťujících pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení. Prostřednictvím sociálních služeb je zajišťována pomoc při péči o vlastní osobu, zajištění stravování, ubytování, pomoc při zajištění chodu domácnosti, ošetřování, poskytnutí informace, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, pomoc při prosazování práv a zájmů atd. Sociální služby se rozdělují do tří základních skupin: Sociální poradenství, Služby sociální péče a Služby sociální prevence; a to poskytované ve formě pobytové, ambulantní nebo terénní.

Příklad:

Amnesty international, Liga lidských práv, ADRA, Diakonie, Česká katolická charita, Český červený kříž, Člověk v tísni

Dobrovolnictví v kultuře

Kulturní oblast zahrnuje celou škálu nestátních neziskových organizací (NNO), ve kterých se angažují tisíce dobrovolníků. Často se sami ani za „dobrovolníky“ nepovažují – ale všichni ti, kteří jsou členy neprofesionálních uměleckých souborů a spolků, organizují kulturní a společenské dění kolem sebe, ti, kteří se zabývají ochranou a revitalizací místních kulturních památek i ti, kteří opatrují kroniky a tradice svých obcí – to jsou dobrovolníci v kultuře.

Je samozřejmé, že se lidé se zájmem o umění a kulturu sdružují v různých souborech, spolcích a sdruženích. Spolková činnost a „ochotničení“ patří v některých uměleckých oborech (amatérské divadlo) od konce 18. století mezi organizované občanské kulturní aktivity. Dnes, pokud mají tato sdružení oficiální status, fungují většinou jako sdružení občanské (o.s.) či obecně prospěšná společnost (o.p.s.).

V oblasti památkové péče existuje mnoho sdružení a společností, které pečují o zachování a obnovu kulturních památek. Často je jejich činnost spojena s konkrétní památkou – hradem, zámek, divadlem, kostelem, galerií či muzeem.

Dobrovolnictví ve sportu

Organizovaných dobrovolníků ve sportu je v České republice zhruba 200 000 a zajišťují na celém jejím území nejrůznější činnosti nezbytné pro provozování organizovaného sportu. Jedná se o práci jak vysoce odbornou (trenéři cvičitelé), vázanou na určité vzdělání, tak také o práci nevyžadující odbornou způsobilost (pořadatelská, organizování, doprava, údržba atd.). Bez přispění dobrovolníků by se stal sport mnohem nedostupnější. Odhadovaná hodnota jejich práce převyšuje výši finanční podpory sportu z rozpočtu České republiky.

Na našem území byl sport na dobrovolné práci od počátku budován a způsob jeho fungování na této bázi byl zachován také na počátku třetího tisíciletí. Typickým znakem dobrovolnictví ve sportu je celoživotní spojení s jednou tělovýchovnou jednotou nebo jedním sportovním klubem. Zpravidla se sportovec zapojuje jako dobrovolník tam, kde sám aktivně sportuje nebo sportoval.

Příklad:

Český svaz tělesné výchovy (ČSTV), Česká obec sokolská, Klub českých turistů (KČT), Orel, Česká asociace Sport pro všechny (ČASPV), Sdružení sportovních svazů.

Dobrovolnictví s dětmi a mládeží

Téma velmi široké a svým způsobem přesahující do všech ostatních oblastí. Děti a mládež se přirozeně vyskytují jak v sociální oblasti, tak ve sportu, životním prostředí aj. Děti jsou v ČR chápány jako lidé do 18 let, mládež pak do 26 let věku. Organizace dětí a mládeže jsou pak dle metodiky MŠMT organizace, kde je více než 75% členské základny mladší 26 let.

Organizace pracující pro děti a mládež se nezaměřují pouze na výchovnou aktivitu směrem ke členské základně, ale často například na práci s neorganizovanou mládeží, realizaci konkrétních projektů, zajištění příznivého prostředí pro děti a mládež.

Dětské skupiny jsou nejčastěji smíšené. Hlavním výchovným cílem je přirozená socializace při akceptaci individuality každého jedince. Z talentovaných dětí se později stávají dobrovolníci, kteří dále v oblasti pracují.

Dobrovolnictví je základním předpokladem pro činnost sdružení. Výchovná práce je v nich vykonávána výhradně dobrovolnický. Na technické a administrativní práce si mohou velké organizace dovolit zaměstnat menší množství administrativních a účetních posil.

Příklad:

Více než sto organizací tohoto typu zastřešuje Česká rada dětí a mládeže – Junák, YMCA, TOM, Woodcraft, Pionýr aj.

Specifickou oblastí je **dobrovolnictví v církvích a náboženských společnostech**. Specifickou proto, že vedle aktivit, které jednotlivci vykonávají ve prospěch své vlastní církve či náboženské společnosti, zasahují svou činností také téměř do všech oblastí společenského veřejného života.

Různých náboženských uskupení působí v ČR podle registru ministerstva kultury celkem 35, ale existuje ještě mnoho dalších uskupení, kde je také hlavní motivací víra či přesvědčení, ale v registru nejsou (protože jsou např. málo početná skupina) nebo ani být nechtějí. A přesto mohou vykonávat mnoho dobré pro naši společnost – od té nejbližší – sousedské úrovně až po velká díla nadnárodního rozsahu. Dobrovolnictví v církvích i náboženských společenstvích je často považováno za kořen a podstatnou nenahraditelnou složku duchovního uskupení.

Zvláštní oblastí, kterou nelze v žádném případě opomenout, je **dobrovolnictví při mimořádných událostech**. Dobrovolnická pomoc je v těchto situacích nezbytná a nenahraditelná. Lidé zasažení zejména přírodními katastrofami zvládají jejich následky velmi obtížně a zejména na počátku, v prvních dnech po katastrofě, je potřeba a poptávka po dobrovolnících velmi vysoká. V České republice mají mimořádné události zejména podobu záplav a formou pomoci bývá nejčastěji odklizení naplavenin, vyklízení nábytku, distribuce materiální pomoci, psychická podpora aj.

Vzhledem k poměrně častému výskytu povodní se můžeme s dobrovolníky, kteří se této činnosti věnují opakovaně nebo stabilně, setkat nejen při samotné události, ale v průběhu celého roku. Tuto činnost však zajišťují zejména členové neziskových organizací.

V souvislosti s touto oblastí je potřeba zmínit jednu z nejstarších a nejrozšířenějších organizací a to sbory dobrovolných hasičů.

Specifickým typem je **dobrovolnictví mezinárodní**, které je spojeno s mezinárodní spoluprací a mezikulturním vzděláváním. Nelze jej jednoznačně oddělit od ostatních kategorií, protože i v zahraničí můžete pracovat na projektu, který se bude věnovat práci s postiženými dětmi, opravovat historickou památku či pomáhat připravovat umělecký festival pro děti z dětských domovů.

Dobrovolnické pobyty v zahraničí lze dělit podle délky pobytu na krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé. Krátkodobé pobyty, tzv. „workcampy“, patří mezi dlouhodobě nejoblíbenější především mezi mladými lidmi, kteří jich využívají zvláště v období letních měsíců. Jedná se totiž o zajímavou kombinaci cestování, smysluplné práce a poznávání nových lidí z různých koutů světa.

Střednědobé a dlouhodobé pobyty jsou většinou od dvou měsíců do jednoho roku (v některých případech i déle). Jedná se o dlouhodobější spolupráci s místní komunitou na řešení určitého problému. Specifickým typem dlouhodobého dobrovolnictví je Evropská dobrovolná služba, která je orientována na mladé Evropany do 30 let a slouží k budování interkulturního povědomí současné generace.

Historie mezinárodního dobrovolnictví

Tradice mezinárodního dobrovolnictví v evropském měřítku sahá až do 20. let minulého století a počátky hnutí jsou výrazně ovlivněny poválečným pacifismem. První dobrovolnický projekt se symbolicky konal ve Verdunu, malém městečku na severu Francie, v němž během jedenáctiměsíční obrany proti německé ofenzivě padlo za první světové války více než milión obětí. V listopadu 1920 do Verdunu přijely dvě desítky mladých a motivovaných dobrovolníků z celé Evropy (od Maďarska až po Británii) nejen pomoci s rekonstrukcí, ale i symbolicky přispět k nové, společné budoucnosti kontinentu bez válek.

Během pěti měsíců tvrdé práce za každého počasí opravili domy zemědělců a cesty či položili základy pro městskou radnici. Ale poválečné napětí bylo ještě příliš silné, a tak skupina dostala na jaře 1921 ultimátum: buď odjedou němečtí a rakouští členové týmu (tedy v logice nedávné války „nepřátelé“), nebo skončí celý projekt. Ostatní dobrovolníci ctili pravidlo týmové solidarity, a tak byl projekt ukončen; byl sice poznamenán neúspěchem v podobě rozpačitého konce, ale i tak mimořádná zkušenost z intenzivní spolupráce se společným cílem položila základ pro další dobrovolnické projekty.

Jak bylo naznačeno, dobrovolnická služba byla v počátcích úzce spjata s „civilní službou“, pacifismem a s úsilím o právo na odmítnutí vojenské služby. Až ničivé záplavy v Lichtenštejnsku na podzim 1927 a potřeba masivního náboru dobrovolníků vedla ke zlomové debatě a rozhodnutí, že hnutí nelze profilovat jen úzce pacifisticky: celkem mezi dubnem a říjnem 1928 proběhly čtyři workcampy za účasti 710 dobrovolníků ze 17 zemí a Lichtenštejnsko díky tomu odvrátilo nebezpečí masového odlivu zemědělců.

V roce 1930 byl založen sekretariát mezinárodní organizace Service Civil International a dobrovolnické projekty začaly organizovat i studentské, náboženské či jiné obecně prospěšné spolky. Vedle manuálních, rekonstrukčních projektů získaly na významu ve 30. letech pod vlivem tíživé ekonomické krize také sociální projekty.

Po druhé světové válce síť mezinárodně–dobrovolnických výměn rostla především na Západě. Rozkvět v celosvětovém měřítku pak přinesla zejména 60. léta, kdy částečně opadla napjatá, studenoválečná atmosféra a mezinárodní dobrovolnické angažmá si získalo i politickou podporu. Americký prezident J. F. Kennedy založil v USA Mírové sbory (Peace Corps), které měly kromě praktické pomoci také propagovat myšlenku světového přátelství a staly se jedním z prostředků, jak zmírňovat napětí a předsudky mezi Východem a Západem.

V roce 1970 byla na podporu a propagaci dobrovolnictví založena IAVE (International Association for Volunteer Effort) – Mezinárodní organizace pro dobrovolnické úsilí. V roce 2001 schválila IAVE Všeobecnou deklaraci o dobrovolnictví.

Desítky mezinárodních workcampů se v 60. letech konaly i v komunistickém Československu a stejně tak do zahraničí mohli na zkušenou vyjet naši dobrovolníci. Sovětská okupace a následná normalizace ale slibný vývoj opět přerušily – až do sametové revoluce.

Historie dobrovolnictví v Čechách

V českých zemích má dobrovolnictví bohatou tradici. Jeho kořeny sahají až do období národního obrození a následně do doby prvního československého státu po roce 1918, kdy dobrovolné spolky významně ovlivnily kulturní úroveň mladého českého státu.

Vývoj byl přerušen nejprve německou okupací a později vznikem socialistického státu. Totalitní režimy tradici dobrovolné práce násilně přerušily a činnost všech forem nezávislých organizací cílevědomě a systematicky redukovaly nebo zcela podřídily politickému vedení státu. Majetek nadací a spolků byl konfiskován.

Nová kapitola občanských aktivit v našich zemích se začala psát po listopadu 1989, kdy byly spolky a sdružení obnoveny a v restitucích jim byly navraceny zabavené majetky. Vznikly však také tisíce nových neziskových organizací, které neměly žádný majetek a svou činnost stavěly jen na lidském nadšení a pomoci dobrovolníků.

Pádem železné opony získali občané ČR také větší povědomí o problémech v okolním světě a také možnost aktivně jako dobrovolníci do dění zasahovat. Čeští dobrovolníci se často objevovali mezi prvními s humanitárními akcemi v krizových oblastech nejen v průběhu konfliktu, ale také v období rekonstrukce válkou či živelnými katastrofami zničených oblastí. Organizace jako na příklad ADRA, Člověk v tísni nebo Česká katolická charita mají vysokou mezinárodní prestiž právě díky své pohotové pomoci.

Kromě pomoci ve válečných oblastech se dobrovolníci podílejí i na domácích akcích, zejména při záplavách, jejichž četnost se v posledních letech neustále zvyšuje. Při záplavách se ukázalo, že často nestačí pouhé nadšení a dobrá vůle, ale je také důležité profesionalita řízení záchranných akcí tak, aby byla práce dobrovolníků co nejlépe využita.

Dobrovolnictví v České republice je upraveno zejména zákonem č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě. Je výsledkem aktivit, které proběhly během Mezinárodního roku dobrovolníků v roce 2001, a zabývá se zejména podmínkami, za kterých stát dobrovolnickou službu akreditovanou dle tohoto zákona podporuje. Stát tak přímo nezasahuje do činnosti všech dobrovolnických organizací, které, jak je popsáno výše, mohou mít mnoho rozmanitých forem, ale definuje, jak má dobrovolnictví vypadat, aby na něj bylo možné získat státní dotaci. Pro srovnání uvedme jen několik počátečních paragrafů, které vymezují předmět úpravy a základní pojmy:

§ 1

Předmět úpravy

- 1) Tento zákon upravuje podmínky, za kterých stát podporuje dobrovolnickou službu organizovanou podle tohoto zákona a vykonávanou dobrovolníky bez nároku na odměnu.
- 2) Tento zákon se nevztahuje na
 - a) činnosti upravené zvláštními právními předpisy, i když tyto činnosti splňují znaky dobrovolnické služby stanovené tímto zákonem,
 - b) činnosti, které nesplňují znaky dobrovolnické služby stanovené tímto zákonem, i když jsou vykonávány dobrovolníky.

§ 2

Vymezení pojmů

- 1) Dobrovolnickou službou je činnost, při níž dobrovolník poskytuje
 - a) pomoc nezaměstnaným, osobám sociálně slabým, zdravotně postiženým, seniorům, příslušníkům národnostních menšin, imigrantům, osobám po výkonu trestu odnětí svobody, osobám drogově závislým, osobám trpícím domácím násilím, jakož i pomoc při péči o děti, mládež a rodiny v jejich volném čase,
 - b) pomoc při přírodních, ekologických nebo humanitárních katastrofách, při ochraně a zlepšování životního prostředí, při péči o zachování kulturního dědictví, při pořádání kulturních nebo sbírkových charitativních akcí pro osoby uvedené v písmenu a), nebo
 - c) pomoc při uskutečňování rozvojových programů a v rámci operací, projektů a programů mezinárodních organizací a institucí, včetně mezinárodních nevládních organizací.
- 2) Za dobrovolnickou službu uvedenou v odstavci 1 se nepovažuje činnost týkající se uspokojování osobních zájmů, anebo je-li vykonávána v rámci podnikatelské nebo jiné výdělečné činnosti anebo v pracovně-právním vztahu, služebním poměru nebo členském poměru.
- 3) Dobrovolnická služba je podle své povahy krátkodobá nebo, je-li vykonávána po dobu delší než 3 měsíce, dlouhodobá.

§ 3

- 1) Dobrovolníkem může být fyzická osoba
 - a) starší 15 let, jde-li o výkon dobrovolnické služby na území České republiky,
 - b) starší 18 let, jde-li o výkon dobrovolnické služby v zahraničí, která se na základě svých vlastností, znalostí a dovedností svobodně rozhodne poskytovat dobrovolnickou službu.
- 2) Dobrovolník vykonává dobrovolnickou službu na základě smlouvy 1) uzavřené s vysílající organizací; v případě dlouhodobé dobrovolnické služby nebo v případě krátkodobé dobrovolnické služby, k jejímuž výkonu je dobrovolník vyslán do zahraničí, musí být tato smlouva písemná.

Neziskové organizace

Jak již bylo uvedeno, dobrovolníky a jejich činnost najdeme nejčastěji v nestátních neziskových organizacích.

Obecná definice říká, že nestátní nezisková organizace, nebo také nevládní nezisková organizace (anglicky Non-Governmental Organization – NGO) je organizace nezřízená státem a na státu nezávislá. Je určena k obecně prospěšné činnosti nebo k neziskové činnosti pro soukromý prospěch.

Světová banka považuje za nevládní neziskové organizace kromě nevládních univerzit a výzkumných pracovišť především organizace, jejichž aktivity „zmírňují utrpení, podporují zájmy chudých, chrání životní prostředí, poskytují základní sociální služby nebo vedou k rozvoji komunit.

V České republice není nestátní nezisková organizace (NNO) oficiální právní termín ani právní forma či status právnické osoby. Jde ale o termín již do značné míry ustálený ve společensko–ekonomických textech, v sebeoznačení organizací i praxi veřejné správy. NNO v ČR jsou tedy zejména:

- občanská sdružení podle zákona č. 83/1990 Sb.
- obecně prospěšné společnosti podle zákona č. 248/1995 Sb.
- nadace nebo nadační fondy podle zákona č. 227/1997 Sb.
- registrované církve nebo náboženské společnosti nebo jimi zřízené církevní právnické osoby podle zákona č. 3/2002 Sb.

Doslovně vzato lze za NNO považovat též některé veřejné subjekty zřizované územními samosprávnými celky (kraje, obce) ve formě příspěvkových organizací, veřejnoprávních sdružení, školských právnických osob, neziskových zdravotnických zařízení apod.

Registraci NNO a dozor nad nimi vykonávají dle jejich typu státní úřady, zejména příslušná ministerstva.

Junák – svaz skautů a skautek ČR

V mnoha ohledech typickou nestátní neziskovou organizací sdružující dobrovolníky je Junák, který byl již zmíněn v podkapitole Dobrovolnictví s dětmi a mládeží. Junák je největší výchovnou organizací v ČR, má 46 tisíc členů sdružených v 2131 oddílech.

Základním dokumentem, který vymezuje působnost Junáka, jsou Stanovy. Ty již v první větě obsahují sdělení, že: „Junák – svaz skautů a skautek ČR je dobrovolné, nezávislé a nepolitické občanské sdružení...“ Celé fungování Junáka je prakticky založeno na práci dobrovolníků.

Posláním Junáka je podporovat rozvoj osobnosti mladých lidí, jejich duchovních, mravních, intelektuálních, sociálních a tělesných schopností tak, aby byli po celý život připraveni plnit povinnosti k sobě samým, bližním, vlasti, přírodě a celému lidskému společenství v souladu s principy a metodami stanovenými jeho zakladateli.

K naplnění tohoto poslání je potřeba zejména dobrovolné práce skautských činovníků, kterých je v současnosti zhruba 7000 a za rok v celém hnutí odpracují více než 1 150 000 dobrovolnických hodin.

Skautské hnutí je založeno na třech základních principech:

- povinnosti k Bohu, chápána jako povinnost hledat v životě vyšší hodnoty než materiální;
- povinnost vůči ostatním, chápána jako věrnost své vlasti, která je v souladu s úsilím o mír, o vzájemné pochopení a spolupráci mezi lidmi, národy a různými sociálními skupinami; je pojata jako závazek účastnit se na rozvoji společnosti, jako úcta a láska prokazovaná bližním a přírodě;
- povinnost vůči sobě, chápána jako odpovědnost za rozvoj sebe sama.

Tři základní principy jsou vyjádřeny ve skautském slibu a zákonu.

Skautský zákon zní:

1. skaut je pravdomluvný
2. skaut je věrný a oddaný
3. skaut je prospěšný a pomáhá jiným
4. skaut je přítelem všech lidí dobré vůle a bratrem každého skauta
5. skaut je zdvořilý
6. skaut je ochráncem přírody a cenných výtvarů lidských
7. skaut je poslušný rodičů, představených a vůdců
8. skaut je veselý a myslí
9. skaut je hospodárný
10. skaut je čistý v myšlení, slovech a skutcích

Organizační strukturu Junáka tvoří:

- Junák (jako celek)
- Vyšší organizační jednotky (okresy, kraje)
- Základní organizační jednotky
- Zvláštní organizační jednotky

Co se nevešlo...

Národní dobrovolnické centrum Hestia

Národní dobrovolnické centrum Hestia vzniklo v roce 1998 a od té doby usiluje různými cestami o rozvoj dobrovolnictví. Podporuje vznik nových dobrovolnických center, vzdělává nové koordinátory dobrovolníků, pomáhá zprostředkovat pojištění dobrovolníků, propaguje dobrovolnictví v médiích a podobně.

Křesadlo

Cílem udělování ceny Křesadlo je ocenit dobrovolníky pomáhající v sociálních i zájmových organizacích na území konkrétního regionu, zviditelnit dobrovolnictví a neziskový sektor, vzbudit v lidech zájem o dobrovolnickou činnost i respekt k těm, kteří ji vykonávají. Cenu Křesadlo založila HESTIA – Národní dobrovolnické centrum v roce 2001. Nejprve se předávání ceny konalo pouze v Praze, postupně se začali přidávat regionální partneři jako spolupořadatelé. V České republice se stalo toto ocenění prestižní událostí, protože mezi hodnotiteli se pravidelně ocitají významné osobnosti politického, kulturního a dalšího veřejného života.

Mezinárodní den dobrovolníků

Už v roce 1985 byl Valným shromážděním OSN prohlášen Mezinárodním dnem dobrovolníků 5. prosinec. K jeho oslavám se každoročně přidávají mnohé dobrovolnické organizace na celém světě. Jeho posláním je zlepšit informovanost veřejnosti o možnosti stát se aktivním dobrovolníkem v některé ze sociálních, zdravotních, sportovních, ekologických či například zájmových a volnočasových organizací.

Portál www.dobrovolnik.cz

Servisní a informační portál o dobrovolnictví v České republice vznikl v roce 2001, který byl Mezinárodním rokem dobrovolníků a současnou podobu dostal zejména v roce 2011, který byl vyhlášen jako Evropský rok dobrovolnictví.

Obsah portálu je tvořen jednak redakční radou složenou ze zástupců mnoha organizací a profesí, kteří mají s dobrovolnictvím v ČR mnohaleté zkušenosti, jednak a především uživateli, kteří na něm sdílejí své zkušenosti a zážitky.

Použitá literatura:

Jiří Tošner, Olga Sozanská, Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích, Portál 2002

www.wikipedia.cz

www.dobrovolnik.cz

www.skaut.cz

www.hest.cz